

**Ismertetések – Rezensionen – Reviews
Katsauksia – Рецензии**

**G. Bogár Edit: Összetett szavak összehasonlító szerkezeti vizsgálata
a finn és a magyar nyelvben**

Specimina Fennica Tomus XIII. Colloquia Contrastiva Tomus XVI.
Savariae 2007. 199 l. ISBN 978 963 9531 91 8

A szerző öt fő részre osztotta a könyvet. Az első egység a bevezetés (9–17), melyben meghatározza a kutatás fő célját és irányát; a második részben az adatgyűjtés menetéről ír, és felsorolja a forrásokat (18–37); ezt követi annak tisztázása, hogyan állította össze az adatbázist, s mi az összetett szó definíciója (38–89); ezután pedig a finn és a magyar összetett szavak kontrasztív vizsgálata jön (90–174); majd az utolsó részben összegzi a vizsgálatok eredményeit (175–182). A könyv végén a Bibliográfiában (183–195) felsorolja a felhasznált források és szakirodalmak jegyzékét, illetve angol nyelvű tanulmányokat kapcsol a kiadványhoz: Contrastive analysis of Finnish and Hungarian nominal compounds (Summary) (196); The aims and methods of the dissertation (196–197); Results (197–199).

A bevezető részben Bogár elkülöníti egymástól a kontrasztív és a konfrontatív terminusokat, és a saját elemzését konfrontatív jellegűnek minősíti, mivel a két nyelvre külön-külön alkalmazott vizsgálati módszereket a másik nyelv esetében is használta: például mind a magyar szavak szófajiságát, jelöltségét, mind a finn összetételek szintaktikai szerkezetét elemezte.

Kifejti, hogy az elemzés során csak az összetett névszókkal vagy névszóközel szófajokkal foglalkozott, és hogy a névszók közül nem vizsgálta a számneveket és a zárt szóosztályokat (például a kötőszókat). Bennem ezt olvasva felmerült a kérdés, hogy miért nem, ezt igazából sem a bevezető részben (12), sem később nem indokolja meg. Említi ugyan ismét a 177. oldalon, hogy gyakorlati okokból nem foglalkozott velük, de itt sem részletezi, melyek ezek az okok.

A bevezetőből kiderül, a könyv írója nagyon tájékozott a témában: számos forrást, szakirodalmat ismer, rengeteg szerzőre és hasonló témájú munkára hivatkozik.

Leírja, hogy csak az alárendelő összetételeket vizsgálta, ami némi hiányérzetet kelthet, illetve, hogy a szlengben található összetett szavak hiányoznak, hiszen a gyűjtés alapjául a CD-Perussanikirja szolgált. De zavaró itt kissé, hogy azt írja, részben hiányoznak (14). Ha nem rendelkezik ez a rész bővebb háttérrel, talán el is maradhatnának a gyűjteményből az idetartozó példák.

Részletezi, hogy a szóösszetétel ma is produktív szóalkotási mód mind a magyarban, mind a finnben (15), és a névszók, főleg a főnevek körében a leggyakoribb. Szerinte szemantikai-pragmatikai okokkal magyarázható mindez, mivel több új tárgyat, fogalmat kell megnevezni, mint új cselekvést jelentő fogalmat. Az összetételekben gyakrabban előforduló főnévi kategóriáról szól részletesebben (4.2.1 fejezet, 96–117).

Összegezve, a szerző célja tehát az, hogy konfrontatív szempontból tanulmányozza, elemezze, összehasonlítsa a magyar és a finn nyelv összetett szavait, továbbá, hogy munkája esetleg segítségként, kiindulási alapként szolgáljon annak a régi és ez idáig megválaszolatlan kérdésnek a tisztázásában, hogy a finn összetett főnevek, melléknevek előtagjának grammatikai formáját hogyan lehetne rendszerbe foglalni a jövőben.

A könyv következő részében az adatgyűjtésről, az adatok beviteléről és elemzéséről, illetve a forrásokról ír. Bogár a CD-Perussanikirja anyagából gyűjtötte össze a vizsgálni kívánt összetételeket. A szavakat nagyrészt ő maga fordította magyarra. Terepmunka, amely biztosan sokat segített volna az összeállításban, elemzésben, nem előzte meg a mű megírását, de a szerző ismerősei és az Internet, a sajtó nyelvének nyomon követése által igyekezett részletesen utánajárni a jelentéseknek. Ugyanakkor azt írja, hogy sokszor anyanyelvi kompetenciájára alapozva keresett a finn összetételeknek magyar megfelelőt. Ez felveti a kérdést, mennyire szubjektívek, illetve megbízhatóak ezek a megfeleltetések.

Felsorolja, milyen forrásokra támaszkodott az értelmezések keresése során. Több mint tíz ilyen forrást, szótárt említ (így felmerül a kérdés, akkor miért írja korábban, hogy a megfeleltetések főképp tőle származnak), mely jelzi, hogy rengeteget kutatott, igyekezett alapos munkát végezni, és az általa kevésbé ismert szakterületek kifejezéseinek is utánajárni (például az orvostudomány vagy a jog szakszavai) (18–21).

Az igeikötős összetételek esetében részletesen megindokolja azt a döntését, miért kerültek be az elemzésbe az egy szótagú igeikötőket tartalmazó magyar szavak, és miért maradtak ki a kettő vagy több szótagúakat tartalmazók.

Bogár az Akadémia helyesírási szabályzatára támaszkodott, mely az egyszótagú igeikötős szavakat egyeleműnek tekinti, vagyis az igeikötő nem számít bele az összetétel tagjainak számába (23). A szerző csak ezeket emelte be az adattárba.

Bogár az elemzés elvégzéséhez a Corel QuattroPro8 táblázatkezelő és adatbázis-feldolgozó programot használta, melyet Gusztáv András készített el. Az adatállomány neve PhD Database. A program rendkívül ötletes, és ez a fejezet elég részletesen kifejti, segítve az érdeklődőt, hogyan is kell, lehet használni ezt a programot. Többek között alkalmas tetszőleges szempontok szerinti rendezésre, módosításra, javításra, keresésre, törlésre, statisztikai feladatok elvégzésére (26–37).

Ezután következik harmadik témakörként az összetett szó definíciójának részletezése, mely talán előbbre is kerülhetett volna, vagy esetleg röviden a bevezetésben is megjelenhetne, mivel a könyv címe is utal arra, hogy az összetett szavak fogalmával tisztában kell lenni a könyv tartalmának és jelentőségének megértéséhez.

A továbbiakban (39–76) a finn, majd a magyar nyelvre vonatkozó szóösszetétel-meghatározásokról olvashatunk. A források említése során Bogár kronologikus sorrendet alkalmaz. Az összegzésben (76) felhívja a figyelmet arra a tényre, hogy igazából lehetetlen egységes definíciót, szempontrendszert találni az összetételeket illetően.

Az adatbázis véges befogadóképessége miatt, illetve, hogy egyes típusok ne legyenek jóval több példával, szinonim jelentésű összetétellel képviselve, mint mások, a szerző megszorító és kizáró elveket alkalmazott a korpusz összeállítása során. Ezeket részletesen ki is fejti mind a finn, mind a magyar nyelv esetében (77–86), például mindkét nyelvben csak a kétkomponensű és a csak alárendelő típusú összetett szavakat vizsgálta.

A munkafolyamat fázisai tehát a következők voltak (87–88): adatok kiválasztása a CD-Perussanakirjából; magyar megfelelők megadása; szavak bevittele, ellenőrzése, szerkezeti elemzése, szintaktikai elemzés; egyéb információ rovat kitöltése (itt jelölte például, ha egy szó szintaktikailag bizonytalanak minősült); összehasonlító elemzés, kontrasztív vizsgálat.

A továbbiakban Bogár a finn és magyar összetételek kontrasztív vizsgálatának szempontjairól ír, illetve azok eredményéről, valamint a szófajok előfordulási gyakoriságáról. E rész (90–173) egyik nagy pozitívuma, hogy sok táblázatot és diagramot használ, melyek illusztrálják, összegzik a leírtakat.

Az ötödik részben pedig röviden felvázolja a kutatás eredményeit, például azt a felismerést, hogy az összetett szó fogalma nyelvspecifikus, ebben az értekezésben sincs egyetemlegesen használható definíció rá; továbbá például,

hogy a genitivus gyakran a szintaktikai bizonytalanság jelölésére szolgál előtagként, ezzel fejezve ki a komponensek összetartozását.

A könyvhöz tartozik egy CD is, mely véleményem szerint nagyon hasznos és ötletes, főleg mivel a könnyebb kezelhetőség érdekében Microsoft Excel formátumba konvertálták. A CD tartalmazza a teljes adatbázist a kódokkal és azok feloldásával együtt.

A szerző többször hangsúlyozza, hogy a korábban külön-külön egy-egy nyelvre alkalmazott módszereket ez a mű most egyidejűleg is figyelembe veszi, ebben rejlik részben az újszerűsége. Hogy mennyiben hoz újat, mindenki maga döntheti el. Számos döntéssel lehetne vitatkozni: ez miért maradt ki, az miért nem, itt miért ez és ez a szempont döntött, nem nyomja-e el az adatbázis, gyűjtemény jelleg az elméleti háttérrel, és így tovább... De tény, hogy az adatbázis véges, és megszorításokat kellett hozni, hogy végül valamiféle rendszert lehessen felállítani. Ahogy maga Bogár is írja ezt a 25. oldalon: „Hasonló példákat más szavaknál is lehetne találni, ezek részletes felsorolásától azonban el kell tekinteni, hiszen a végső állapotában 5959 szópárt tartalmazó adatbázis minden egyes hasonló döntésének és a döntés háttérének részletes ismertetése önmagában is több kötetet tenne ki”.

Kijelenthetjük, hogy hatalmas gyűjtőmunkát végzett a szerző. Mindenképp kiváló forrás ez az adatbázis mindenki számára a jövőben, aki az összetett szavakkal szeretne foglalkozni. Jó lenne, ha bekövetkezne, amire Bogár is kitér: be lehetne vonni más finnugor nyelveket is a kontrasztív vizsgálatba. Talán majd épp maga a szerző bővíti ki ezt a gyűjteményt.

ENDRESZ BRIGITTA